

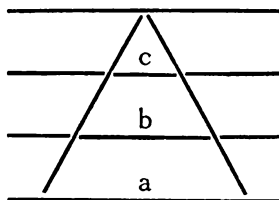
Az intelligencia válsága

A gazdaság-társadalmi fejlődés sajátos szakaszában élünk, amit röviden az általános válság korszakának nevezhetünk; ezek az általános válságok az egyes rendszerek átalakulásának idejére esnek s jellemző tulajdonságuk, hogy számos gazdaság-társadalmi tényezők összességéből tevődnek össze. Mint ilyen összetevők megkülönböztethetők az úgynevezett gazdasági-, ipari-, mezőgazdasági-, szellemi-, tudományos-, erkölcsi-válságok, továbbá a társadalmi tagozódásának megfelelőleg úgynevezett társadalmi csoportok, foglalkozási ágak — mint az intelligencia, földművesparasztság stb. — válságai sorolhatók fel.

Jelen szemlélődésünk tárgya az úgynevezett „intelligencia” válsága lesz. Az intelligencia fogalma alatt a szellemi foglalkozást űzők társadalmi csoportját értjük. A társadalmi csoport meghatározást azért hangsúlyozzuk, mert az intelligencia nem osztály a szó társadalomtudományos értelmében, szóval nem horizontális-vízszintes alkotórétege jelen társadalmunknak, hanem mint csoport vertikálisan-függőlegesen illeszkedik bele társadalmi szerkezetünkbe. Az intelligencia azután horizontális rétegekre tagozódik a termelő rendszerrel, illetve a termelő eszközökkel szemben elfoglalt helyzeténél fogva. Ennek megfelelőleg az intelligencia rétegekre való tagozódását kívánjuk elemezni: a) munkavállalók — fix jövedelmű tisztviselők — tanítók, bírák, tanárok stb.; b) szabadfoglalkozást űző — úgynevezett független gazdasági helyzetben lévők — jövedelmük forrása kizárólag szellemi munkateljesítményük; c) munkaadók: kvalifikált vállalkozók, nagyiparosok stb. (Lásd az ábrát, amely nemcsak rétegeződésüket, de az egyes segmentek nagysága, számszerinti erősségüket is kifejezi).

Bár a köznapi nyelven az intelligencia alatt főképpen a szabadfoglalkozást űzők rétegét szokták érteni; ez az értelmezés azonban éppoly kevésbé kielégítő, mintha például a parasztság fogalma alatt csak a középparasztokat értenék, nem véve figyelembe a számszerinti kisebb gazdagparaszt réteget, vagy a kis- és törpebirtokos parasztok széles rétegeit egészen a földnélküli parasztokig. Ez az analógia mindkét társadalmi csoportban eléggé szembeötlő.

Kiindulási pontunknak megfelelőleg, mely szerint minden pro-

duktív, vagy kvalifikációhoz kötött szellemi munkát az intelligencia meghatározójaként fogadtunk el, álljon alább az egyes felsorolt rétegek jellemzése, amelyből hűséges képét kapjuk az intelligencia jelenlegi helyzetének és feltárul előttünk válsága okainak sorozata is.

A munkavállaló intellektuelek rétegéhez (a) tartoznak a fix jövedelmű hivatalnokok, — állami, magánhivatalnokok — mely utóbbiak bank, ipari, kereskedelmi stb. ágakra, míg az előbbieket vasúti, pénzügyi, közigazgatási, igazságszolgáltatási, közoktatási (bírák, tanítók, tanárok stb.) hivatalnokokra oszlanak. Ebbe a csoportba sorozhatók a szabad foglalkozásúak közül a hivatalnok orvosok, — fix díjazással — alkalmazott ügyvédek, mérnökök stb. Az általános gazdasági válság ebben a számszerint legnagyobb rétegben okozta a legsúlyosabb pusztítást, mert a fizetések szisztematikus és általános csökkentése mellett, nagyrészüket az elbocsátás, munkanélküliség veszedelme is érte.

A szabadfoglalkozást űzők rétegéhez (b) tartoznak az ügyvédek, orvosok, mérnökök, írók, művészek stb. amennyiben saját munkájuk jövedelméből élnek. A gazdasági válság ebben a rétegben is rengeteg egzisztenciát tett képtessé és általánosságban súlyosította az életnívót.

A harmadik, legfelső réteg (c) — kisszámú, de gazdaságilag annál hatalmasabb — a munkaadók, szellemi kvalifikációjúak, mint építészvállalkozók, mérnökyárosok, szanatóriumtulajdonos orvosok, nagy ügyvédi irodák tulajdonosai. Ezen réteghez tartozóknak — bár közülük is sokan a krízis martalécai lettek — sok esetben sikerült a krízisből speciális monopól helyzetüknél fogva még külön hasznot is húzni. Ha csak a két első réteg (a és b) gazdaság-társadalmi vonatkozásait kívánjuk analizálni, bő anyagot találunk a krízis okainak feltárásához magán az intelligencián belül. Az intelligencia meghatározója — determinánsa — a polgári osztályhoz való tartozása volt annak megfelelőleg például a főiskolák hallgatóinak statisztikai óriási arányszámban mutatják a polgári eredetet, ez természetes is, mert a szellemi előképzettséghez a javak olyan nagysága volt szükséges, melyet csak nagyobb jövedelműek engedhettek meg maguknak. Az a kis százalék pedig, amely a szegény osztályból vergődött fel, maga az oktatás, főképpen a magasabb oktatás hatása alatt, a saját gazdasági meghatározottsága ellenére, a polgári ideológiát vallotta magáénak.

Igy volt ez egészen 1914-ig — a világháború kitöréséig a civilizált nyugati országokban. Az intelligenciát vagy inkább annak egyes rétegeit, mint haladót, új szellemi és világnézeti áramlatok befogadására hajlamosabbat szokták emlegetni.

Nézzük már most a jelen periódusban — az általános termelési válság idején — hogyan reagál az intelligencia adott gazdasági feltételeinek megfelelőleg? A saját helyzetét helyesen felismerő hivatalnok-réteg érdekeinek megvédésére gazdasági szervezetekbe tömörül és önkénytelenül is a szervezett munkásság irányába sodródik; a szabadfoglalkozást űzők görcsösen ragasz-

kodnak polgári létük adta előjogaikhoz és nem akarják „strucc módra” tudomásul venni a gazdaság-társadalmi fejlődés által veszélyeztetett életnivójuk süllyedését. Ezen felfogásukból kifolyólag természetesen a jelen társadalmi fejlődési szakaszban minden erjükkel a polgári rend megmentésén fáradoznak és elfoglalják méltó helyüket a fascista államok politikai alakulataiban. Az az ellentmondás, amely gazdasági létük süllyedése és a polgári rend igenlése között fennáll, még jobban kimélyíti ennek a rétegnek válságát, irányvesztettségét.

Példaképen a német nemzeti szocialista mozgalommal szemben elfoglalt álláspontjukat hozzuk fel. A kezdeti lelkesedés után, mivel csak kevesen jutottak közel a húsosfazékhoz, amit pedig teli torokkal ígértek nekik az agitátorok hatalomra jutásuk előtt, — mint például egy politikai, közigazgatási, közjegyzői jó orvosi álláshoz, — a többségnek meg kellett elégednie az ígéretekkel és saját sorsukon érezhették a nemzeti szocialista uralom valóságos súlyát, a nagybirtok és nagyipar parancsuralmát, amely az intellektuális elemek életszintjét a többi dolgozó rétegekével együtt tovább lefelé süllyesztette. Akik pedig az életszint süllyedést nem akarták vakon, mint a nemzeti szocializmus átmeneti jelenségét elfogadni és kritikát mertek gyakorolni, a vezetők ostromozásainak lettek kitéve s nem egyszer olvashattuk a „kritikaster” megjelölést rájuk, amely megjelölés körülbelül a nemzeti szocialista rendszer ellenségeinek nyilvánította őket. Ime egy példája az intelligencia vergődésének és bomlásának, a benne rejlő ellentmondások eredőjeként megjelenítve.

A baloldali átalakulásoknál hasonló — ellentmondásaiából folyó — bizonytalan magatartás jellemezte az intelligenciát. Itt is tárgya lett gyakori ostromozásoknak, mignem felbomolva, elvesztve lényegét, mint a polgári osztály uszályhordozója beleilleszkedett az új termelési rendbe.

Már most felvethetjük a kérdést, megoldható-e az intelligencia válsága az általános gazdasági válság megoldása nélkül? Erre a válasz csak tagadó lehet. De megoldható-e az általános gazdasági válság a jelen gazdasági rendszerben? Erre a kérdésre eddig mindenütt csak kísérletekkel válaszoltak, mint például a Roosewelt-féle amerikai kísérlet is, de a megoldáshoz közel sem juthattak. Az intelligencia tehát úgy a haladó, mint a fascizmusban csalódott, de főképen az intelligens ifjúság látva mindezt, el fog jutni, saját gazdasági helyzetének helyes felismeréséhez, ezzel ahhoz a pont-hoz, ahol döntenie kell további sorsa felett.

Keresztes Elek

... Az egész világegyetem egyetlen irányregény az individualizmus ellen ...

Szabó Dezső: Panasz